

Philip Dwinger

25 september 1914 – 2 november 2006

Philip Dwinger, rustend correspondent, overleed op 2 november 2006 in zijn woonplaats Chicago.

Phil, zoals hij bekend stond onder zijn vrienden en collega's, werd geboren in Den Haag op 25 september 1914 in een orthodox Joodse familie. Zijn vader Aaron Dwinger was een zakenman en zijn moeder Celine van Dam was van haar moeders kant een Guggenheim. Het gezin telde ook een dochter Flora die twee jaar ouder was dan Phil. Hij groeide op in Den Haag waar hij in 1932 slaagde voor het eindexamen HBS. Gedurende zijn HBS-tijd trokken hem de exacte vakken het sterkst. Hij ging aan de Universiteit van Leiden wis- en natuurkunde met als bijvak astronomie studeren. In 1936 legde hij het doctoraal examen met hoofdvak wiskunde met succes af.

In plaats van leraar te worden, besloot hij eerst te gaan werken aan een proefschrift. Op 28 april 1938 promoveerde hij aan de Universiteit van Leiden op een onderwerp uit de differentiaalmeetkunde met professor W. van der Woude als zijn promotor. De titel van zijn proefschrift is *Differentiaalmeetkundige Beschouwingen over Lijnenstelsels* en is opgedragen aan zijn ouders en zijn zuster. Het onderwerp van zijn proefschrift is de invarianten theorie van regeloppervlakken en stralencongruenties met de methodes van de metrische differentiaalmeetkunde. In het bijzonder, door gebruik te maken van het zogenaamde 'Übertragungs Prinzip' van de theorie der duale lijnvectoren van E. Study en gebaseerd is op de door W.K. Clifford (1845-1879) ingevoerde algebra der duale getallen.

In hetzelfde jaar werd hij benoemd tot leraar in de wiskunde aan het Rijnlands Lyceum in Wassenaar. Ofschoon het aantal lessen rond de 30 lag, zag hij toch kans om zijn onderzoek gaande te houden en een aantal artikelen hierover te publiceren.

De Oorlogsjaren

Over zijn lotgevallen gedurende die jaren heeft Phil een schrijven met de titel *I Remember 1940-1945* nagelaten. De laatste versie ervan is gedateerd 1998-1999. Naar mijn weten is het echter nooit zijn bedoeling geweest om het te publiceren. Geschreven in de herfst van zijn leven, schrijft hij in de introductie 'My narrative is solely based on what I remember happened fifty-to-fifty-five years ago. It is not a historical account, nor does it pretend to be'.

Voor meer informatie over de historische achtergronden van de gebeurtenissen en de plaatsen waar ze plaatsvonden, verwijst hij naar de twee delen van het werk van de historicus J. Presser met de titel *Ondergang* van 1965 en het

dagboek van de journalist en buitenlands correspondent van het Handelsblad, Philip Mechanic *In Depot, Dagboek uit Westerbork* (1964).

Ik zal toch even in het kort een overzicht geven over wat Phil in die jaren is overkomen.

In november 1940 werden Joodse ambtenaren op staande voet ontslagen en zo ook Phil. Ofschoon verboden, heeft hij met het geven van bijlessen het hoofd boven water kunnen houden. In 1941 werden de schooldeuren voor alle Joodse scholieren gesloten. In de grotere steden, zoals Den Haag, mochten scholen uitsluitend voor Joodse scholieren worden geopend. Zo kreeg Den Haag een Joods Lyceum waar Phil benoemd werd als leraar in de natuurkunde. Een leegstaande lagere school in de Fisherstraat werd beschikbaar gesteld voor dit doel. De school lag op 10 kilometer afstand van zijn woning in Wassenaar. Daar de Joden niet alleen hun fietsen hadden moeten inleveren, maar ook verboden waren om van het openbaar vervoer gebruik te maken, was het naar school gaan een tijdrovende activiteit. Nu had hij al om zijn ouders en vrienden te kunnen bezoeken een regenjas aangeschaft waarin hij zich naar zijn gevoel zich voldoende kon verschuilen om die jas zonder de gele ster te dragen. Onder die jas, die hij zijn Arische jas noemde, droeg hij wel de ster.

Gelukkig, na niet al te lange tijd, kreeg hij een speciale vergunning om van de tram gebruik te maken, maar alleen voor dat traject. Deze regeling maakte zijn dagelijks leven weer wat gemakkelijker.

Ongeveer een jaar later op zondag 15 november 1942 kwam hieraan abrupt een einde. Op die dag ging hij een bezoek brengen in Wassenaar bij zijn vriend en vroegere collega Henk Scholte Nordholte met zijn Arische jas aan. In plaats van zijn vriend thuis te vinden, werd de deur geopend door ss-Unterscharführer Schmid met zijn revolver in aanslag en een NBS-er die hem naar binnen sleepte. Zij deden hem handboeien aan en begonnen al schreeuwend met een verhoor. Wat was er gebeurd met zijn vriend? Het bleek dat die onderdak had verschaft aan een verzetsstrijder die op de vrijdag voor die noodlottige zondag was gearresteerd in Haarlem. Bij de huiszoeking waren ook wapens gevonden en als gevolg werd hij gearresteerd en gevangen gezet in het Oranje Hotel. Klaarblijkelijk verwachtte de ss meer bezoekers.

Gedurende het verhoor kwamen ze er achter dat Phil een Jood was, wat zoals Phil schrijft, Schmid erg gelukkig maakte. Zo werd Phil op die zondag in een cel in het Oranje Hotel opgesloten.

Na acht ellendige weken, op 10 januari 1943, vernam hij dat hij naar Westerbork gebracht zou worden. Daar de volgende dag aangekomen bleek dat hij een S-geval (S voor Strafe) was. Met een rode S-band om zijn linker-

arm werd hij naar de S-barak gebracht. Hij was blij uit de gevangenis te zijn en hoopte dat een betere tijd zou aanbreken. Hij wist toen niet dat de strafgevallenen direct doorgestuurd werden naar vernietigingskampen in Polen. Dit werd hem duidelijk toen hij na de eerste werkdag een schrijven van de Kommandantur vond waarin hem werd medegedeeld dat hij met het eerstvolgende transport naar een werkkamp gestuurd zou worden. Tot zijn verbazing ontving hij de volgende dag bericht dat hij ‘vorläufig zurückgestellt’ was voor het transport.

Enige tijd later kwam hij er achter dat zijn naam op de Barneveld-lijst stond. Zijn identiteitskaart kreeg het stempel ‘Barneveld, vorläufig zurückgestellt’. Het is hem echter nooit duidelijk geworden hoe zijn naam op die lijst was gekomen en de ss daarvan niets heeft geweten.

Barneveld

In februari 1943 werden de Barnevelders van Westerbork naar het Kasteel Schaffelaar in Barneveld verhuisd. Na zich geregistreerd te hebben bij aankomst bleek hij tot zijn grote verbazing en opluchting geen S-geval meer te zijn. Hier kreeg hij een veel betere behandeling. Ook gaf hij hier weer les in de natuurkunde.

Terug naar Westerbork

Op 29 september 1943 werd op bevel van Rauter de Barnevelders allen naar Westerbork gevoerd. Garantie werd gegeven dat de Barneveld Sperre in werking zou blijven, dat wil zeggen dat zij niet naar werkkampen gestuurd zouden worden. Hij werd nu ondergebracht in de Barneveld Barak 84.

Hij vond hier ook zijn ouders, die ook op de Barneveld-lijst waren geplaatst. Zijn zuster Flora en familie arriveerden in Westerbork begin maart 1944, maar hadden de Barneveld-lijst niet gehaald. Op de tweede dag na hun aankomst werd de gehele familie met een transport naar Auschwitz gestuurd, waar op 6 maart 1944, volgens het Rode Kruis, de hele familie is vergast.

Voor het vertrek naar Theresienstadt trouwde hij met Wimmie Praag, de dochter van generaal Praag, die hij had leren kennen in Barneveld.

Theresienstadt

Op 6 september 1944 werd de Barneveldgroep in goederenwagens naar Theresienstadt gestuurd.

De reis was verschrikkelijk en het kamp heel somber en overbevolkt. Hier gaf hij geen onderwijs, maar kreeg hij een officiële aanstelling als ‘Latrinenspüler’.

Dit bleek achteraf niet eens zo'n slechte baan. Het gaf hem meer bewegingsvrijheid en door extra diensten te verrichten kon hij meer voedsel voor zijn ouders verdienen.

Zwitserland

Begin februari 1945 werd er bekend gemaakt dat er een speciaal transport zou plaatsvinden op 5 februari met bestemming Zwitserland. Hiervoor moest men zich melden op 3 februari om in aanmerking te komen bij de gevreesde kamp commandant Rahm. Phil en Wimmie hebben zich hiervoor aangemeld en kregen toestemming om aan dit transport deel te nemen.

Dit transport was een van de resultaten van lange onderhandelingen van de Zwitserse diplomaat Jean Marie Musy met Himmler. Voor de details van deze onderhandelingen verwijs ik naar *Himmlers zig-zag koers* in hoofdstuk 15, pag. 1146-1170 in deel 10b van dr. L. de Jongs *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*, Den Haag 1982.

Tegen de avond van 4 februari vertrok de trein met 1200 gevangenen waaronder 400 Nederlanders. De volgende ochtend kwam de trein in St. Gallen aan. Ze werden voor 6 weken in quarantaine ondergebracht in een leegstaande fabriek in het dorpje Adliswil. De uiteindelijke repatriëring naar Nederland vond pas plaats op 7 juli.

Gedurende die lange tijd in Zwitserland heeft de beroemde Zwitserse wiskundige Heinz Hopf zich over hen ontfermd.

Aankomst in Nederland en de na-oorlogse jaren

Na oponthoud in Eindhoven en Amersfoort voor registratie doeleinden, kwamen Phil en Wimmie eindelijk aan in Den Haag. Gelukkig vonden beiden daar hun ouders in redelijk goede gezondheid aan. Behalve een paar schermutselingen over belastingzaken, het betalen van een rekening van de Nederlandse regering voor de kosten van hun verblijf in Zwitserland, begon ook voor hen het normale leven weer langzaam op gang te komen. In het bijzonder was Phil erg blij dat hij zijn aanstelling als leraar aan het Rijnlands Lyceum niet had verloren en zich kon gaan voorbereiden voor het nieuwe cursusjaar. Daar het op den duur bleek dat Phil en Wimmie totaal andere toekomstplannen hadden, besloten zij ten slotte in 1948 te scheiden. Wimmie overleed in Den Haag in 2005.

In 1953 ging hij naar Indonesië voor het aanvaarden van zijn benoeming als hoogleraar aan de Universiteit van Indonesië.

Na drie jaar, in 1956, ging hij naar de Verenigde Staten waar hij was benoemd als full professor aan Purdue University.

Tijdens een Conferentie in Stanford in 1959 heb ik Phil, voor het eerst ontmoet en hier is een hechte vriendschap uit gegroeid. In 1962 ging hij terug naar Nederland voor een benoeming als hoogleraar aan de Technische Universiteit Delft. In 1965 keerde hij voorgoed terug naar de Verenigde Staten waar hij benoemd was als hoogleraar in de Wiskunde aan de Universiteit van Illinois in Chicago. Daar was hij vanaf 1975 tot 1980 voorzitter van de afdeling Wiskunde. Daarna was hij decaan van het 'College of Liberal Arts and Sciences' tot zijn emeritaat in 1985.

In 1981 werd hij benoemd tot correspondent van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. Begonnen als differentiaal meetkundige ging hij zich na 1950 verdiepen in de theorie van de Boolese algebras en het omvattende gebied van de theorie van roosters (lattices). Behalve zijn artikelen schreef hij in die beginjaren ook een boek met de titel *Introduction to Boolean Algebras* dat in 1961 verscheen als deel 40 in de serie *Hamburger Mathematische Einzelschriften* met een tweede herziene druk in 1971. Dit vulde een hiaat. Het is een prachtig voorbeeld van een leerboek in dit onderwerp waarin de gebruikers veel meer kunnen vinden dan de titel doet verwachten en gepresenteerd in een zeer leesbare wijze.

Dwingers tweede boek, verschenen in 1974, geschreven met zijn collega van de Universiteit van Missouri Professor R. Balbes, draagt de titel *Distributive Lattices*. Hier laten de auteurs zien hoe de moderne methoden der universele algebra toegepast kunnen worden op het gebied van de distributieve roosters. Bijzonder aandacht is gewijd aan hoe men op deze wijze de theorie van de Heyting algebras en de Post algebras, waarover Phil veel heeft gepubliceerd, en verwante onderwerpen klaar helder kan ontwikkelen. Hij was gasthoogleraar aan vele Universiteiten zoals de universiteit van Amsterdam, Hamburg, Darmstadt, Harvey Mudd College in California en Caltech (California Institute of Technology).

Phil was een markante figuur met een prettig en open karakter. Hij stond in hoog aanzien bij zijn collega's en was erg populair onder de studenten. Phil kon heel smaakvol vertellen en toonde daarbij een heel goed gevoel te hebben voor humor. Ook blonk hij uit in het voeren van discussies. Hij had daarbij de gewoonte, als hij het niet helemaal met je eens was, op te merken dat hij graag hierover een kanttekening wilde maken.

Misschien mag ik de vrijheid nemen om te sluiten met een kleine anekdote. Eind december 1986 ontving ik een brief van Phil en een krantenknipsel van een artikeltje van de dichter Gerrit Komrij met de titel *Een en ander* dat was verschenen in een weekeditie van een krant van maandag 23 december 1986. Met de kanttekening 'Om hier werkelijk van te genieten moet je het hardop en

langzaam voorlezen'. Op de ingesloten ansichtkaart met het 'Ijsgezicht van Dordrecht (1644)' van Jan van Goyen schreef hij nog.

Beste Wim, Ik wil je het bijgaand, mijn inziens, aardig en verfrissend stukje toch niet – als een soort kanttekening – onthouden. Ik vind het wel de moeite waard. Ik hoop dat je intussen je eigen kanttekeningen zorgvuldig opspaart voor latere discussies.

Phil zal door iedereen die hem kende zeer gemist worden.

Rest mij nog mijn dank te betuigen aan professor Gabriela Hauser Bordalo, Universiteit van Lissabon; dr. Pedro Bordalo, Harvard University; professor Joel Berman, University of Illinois te Chicago en professor Emeritus Raymond Balbes, University of Missouri, voor hun hulpvaardigheid met het beantwoorden van mijn vragen.

